

Pojem a „pojaté“

Pojem především nesmíme zaměňovat s tím, k čemu se „odnáší“ jakožto pojem, tj. čeho je pojmem. Tak např. pojem čtverce nemá ani čtyři strany, ani čtyři vnitřní pravé úhly, a nemá žádnou plochu atd., zatímco čtverec to vše opravdu má. Protože však „čtverec“ je geometrický obrazec, který konstruujeme v mysli (a kterému se ve skutečnosti nějaká kresba nebo jiný konstrukt může jen přibližně podobat), nemůžeme tohoto příkladu náležitě využít ani k tomu, abychom ještě dále srovnávali rozdíly mezi „ideálním“ čtvercem a určitou jeho konkretizací (realizací) ve výkresu nebo třeba na zahradním záhonu. Nejčastěji je totiž vztah mezi „realitou“ a myšleným „modelem“ právě obrácený: náš „model“ se může „realitě“, „skutečnosti“ v nejlepším případě jen přibližovat. V každém případě je však jasné jedno: „pojatým“ je prvotně pouze model jakožto myšlenková (míněná) konstrukce, a teprve za pomoci modelu a jeho prostřednictvím se myšlení může vztáhnout ke „skutečnosti“, jíž se „model“ dokáže pouze v tom či onom směru podobat a tak se jí jakoby přiblížit. Sám pojem je však jen prostředkem, nástrojem, pomůckou, jejíž pomocí může být něco pojímáno – a proto náleží k tomuto pojímání jako k subjektivní aktivitě, jako k duševnímu výkonu, k výkonu naší mysli. Pojem není něčím, k čemu by se naše myšlení mohlo vztáhnout jako k předmětu, jako k nějaké „věci“, ale je to něco, čemu se naše myšlení musí naučit jako nějakému cviku, nějaké dovednosti. Zvláštností této dovednosti je ovšem to, že nemusí být a také není stále stejná, neměnná, tj. že to není v pravém slova smyslu žádný myšlenkový „rituál“, který jako by odstavil a zastavil jiné myšlenkové dění (aktivity), aby nemusely být a ani ve skutečnosti nebyly „ve hře“, nýbrž právě naopak: tato zvláštní „dovednost“ spočívá v tom, že tyto jakoby „myšlenkové okolnosti“ jakoby uspořádá, zařadí do souvislostí tak, aby byly spoluúčastny onoho cíleného soustředění jedním směrem, totiž ve směru k příslušnému myšlenkovému „modelu“, tedy konstrukci, která není nikde (a nikdy, tedy ani časově, tedy „skutečně“ časově) prostě „před“ námi, „před“ naší myslí, nýbrž která musí být vždy znovu konstituována, tedy konstruována, a to natolik přesně, že lze mluvit o „totožnosti“.

(Písek, 080730-2.)